

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ

**Ειδικός Γραπτός Διαγωνισμός για θέσεις Ακολούθου,
Εξωτερικές Υπηρεσίες της Δημοκρατίας**

**Επίσημη Εφημερίδα της Δημοκρατίας
Αρ. 5314, ημερομηνίας 13 Νοεμβρίου 2020**

ΕΝΟΤΗΤΑ Γ: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

**Ημερομηνία: 7 Οκτωβρίου 2021
Διάρκεια: 3 ώρες (15:30-18:30)**

Μέρος Ι – Έκθεση Ιδεών (σύνολο 45 μονάδες)

Αναπτύξτε ΕΝΑ (1) από τα πιο κάτω θέματα (όχι περισσότερες των 1000 λέξεων):

1. «Ο παλαιός κόσμος πεθαίνει, ο καινούργιος παλεύει να γεννηθεί, το ενδιάμεσο είναι η εποχή των τεράτων», έγραψε ο Γκράμσι περιγράφοντας την εποχή του. Θεωρείτε ότι η σύγχρονη εποχή έχει ανάλογα χαρακτηριστικά; Αναπτύξτε, αναλύοντας την άποψή σας με συγκεκριμένα παραδείγματα. Πώς βλέπετε να διαμορφώνεται το διεθνές σκηνικό τα επόμενα χρόνια;
2. Η μεγάλη κρίση της εποχής μας είναι η περιβαλλοντική. Αναπτύξτε καταγράφοντας την άποψή σας. Αναφερθείτε στα βήματα και τα μέτρα που έχουν ληφθεί παγκοσμίως για αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και τη σημασία της προστασίας του περιβάλλοντος για το μέλλον του πλανήτη.
3. Οι κοινωνίες οι οποίες καταπιέζουν τις γυναίκες είναι πολύ πιο πιθανό να είναι βίαιες και ασταθείς (από σχετικό άρθρο του *The Economist*, "Why nations that fail women fail: the cost of oppressing women"). Η Hillary Clinton είχε αναφέρει ότι «η υποτέλεια των γυναικών αποτελεί απειλή για την κοινή ασφάλεια του κόσμου μας». Αναπτύξτε το πιο πάνω θέμα καταγράφοντας τα βήματα που έχουν πραγματοποιηθεί διεθνώς, καθώς και στην Κύπρο τα τελευταία χρόνια, για αναβάθμιση του ρόλου των γυναικών.

ΜΕΡΟΣ II – Κατανόηση/Ανάλυση Κειμένων (55 μονάδες)

**Η COVID-19 θα γίνει ένας ευρωπαϊκός καταλύτης;
Η Ευρωπαϊκή Ένωση και οι γεωπολιτικές προκλήσεις μετά την πανδημία***

Χρήστος Χατζηεμμανουήλ

Είναι πολλοί εκείνοι που ερμηνεύουν την πανδημία ως ένα ακόμη επεισόδιο σε μια μακρά σειρά κρίσεων (κρίση της Ευρωζώνης, προσφυγικό-μεταναστευτικό, Brexit, έκρηξη του λαϊκισμού) που ταλανίζουν την Ευρώπη για περισσότερο από μια δεκαετία, και στις οποίες η Ένωση αντιδρά κατά τρόπο παγίως ανεπαρκή, περιοριζόμενη σε ημίμετρα, λόγω δομικής πολιτικής ατροφίας και έλλειψης συνοχής. Επιμένοντας στα όσα παρατηρήθηκαν κατά τις πρώτες εβδομάδες της πανδημίας (τέλη Φεβρουαρίου έως αρχές Μαρτίου), και ιδίως στην απουσία υγειονομικής συνδρομής και καθοδήγησης σε υπερεθνικό επίπεδο, την επιβολή περιορισμών στην ελεύθερη κίνηση μεταξύ των κρατών-μελών, και την παρεμπόδιση της εξαγωγής υγειονομικού υλικού από ορισμένες χώρες, καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η Ένωση αποδείχθηκε για μια ακόμη φορά ανεπαρκής και ανήμπορη. Αντιπαρέχονται δε τα σημαντικότερα έκτακτα μέτρα που κατέστη εφικτό να ληφθούν μετέπειτα ως επιφαινόμενο χωρίς βαθύτερη σημασία, καθώς εν τέλει, για να θυμηθούμε το γνωστό επίγραμμα του Αλφόνς Καρρ, «plus ça change, plus c'est la même chose» – όσο περισσότερο τα πράγματα αλλάζουν, τόσο περισσότερο μένουν ίδια.

Το ευρωπαϊσμιστικό αυτό ερμηνευτικό σχήμα υποτιμά ριζικά τα όσα κατόρθωσε η Ένωση στην παρούσα συγκυρία. Αναμφίβολα, το ευρωπαϊκό σύστημα λήψεως αποφάσεων χαρακτηρίζεται από παγιωμένες θεσμικές διαμορφώσεις, διαδικασίες, ουσιαστικούς περιορισμούς και κανονιστικότητες, που περιορίζουν πολύ το φάσμα των πολιτικών εφικτών επιλογών και δεσμεύουν την Ένωση σε μια εξαρτημένη πορεία (path dependence), από την οποία της είναι δυσκολότερο να ξεφύγει απ' ό,τι ένα εθνικό κράτος με ενιαίο και συγκεντρωτικό σύστημα διακυβέρνησης. Παρ' όλα αυτά, οι αντιδράσεις στην πανδημία υπήρξαν άμεσες και ισχυρές.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ: Η ΠΑΝΔΗΜΙΑ ΩΣ ΚΑΤΑΛΥΤΗΣ

Εντός λίγων μόνον εβδομάδων από την εκδήλωση του COVID-19 στην Ιταλία, η Ένωση κατόρθωσε να βρει τον βηματισμό της, να επιτύχει ένα αξιόλογο επίπεδο συντονισμού των διασυνοριακών κινήσεων, να διασφαλίσει την ομαλή διοχέτευση του υγειονομικού και φαρμακευτικού υλικού και να συγκροτήσει διαύλους συνεργασίας για την αντιμετώπιση της κυρίως επιδημιολογικής κρίσεως. Ακόμη πιο αξιοσημείωτο, όμως, είναι το γεγονός ότι ήδη από τον Μάρτιο η Ένωση μπόρεσε να προχωρήσει σε γενναίες συλλογικές κινήσεις στο οικονομικό επίπεδο.

Οι αποφάσεις για την μαζική στήριξη της οικονομίας με δημοσιονομικά και νομισματικά μέτρα υιοθετήθηκαν από το Συμβούλιο και την ΕΚΤ παρ' ότι προϋπέθεταν σημαντικές παρεκκλίσεις από το πάγιο πλαίσιο κανόνων της νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής, της τραπεζικής

εποπτείας, του ανταγωνισμού, των κρατικών ενισχύσεων. Λίγα μόλις χρόνια νωρίτερα η εμμονή σε αυτούς τους κανόνες είχε σταθεί εμπόδιο στις προσπάθειες αποτελεσματικής αντιμετώπισης της κρίσεως της Ευρωζώνης. Αυτή τη φορά η Ένωση αντέδρασε χωρίς ανάλογες αγκυλώσεις. Δόγματα δύο δεκαετιών αφέθηκαν στην άκρη, και έγιναν ταχύτατα κινήσεις στην κατεύθυνση της ευελιξίας ως προς την οικονομική διακυβέρνηση της Ένωσης, και της Ευρωζώνης ειδικότερα.

Πέραν της ελαστικότερης εφαρμογής των κανόνων, όμως, υπήρξε και μια ακόμη σημαντικότερη εξέλιξη. Ήδη από την πρώτη φάση της πανδημίας σχεδιάστηκαν ειδικά κοινά χρηματοδοτικά εργαλεία, με στόχο να στηριχθούν οι προσπάθειες δημοσιονομικής αντίδρασης των κρατών-μελών, και μάλιστα εκείνων που βρίσκονται υπό δημοσιονομική πίεση. Κορωνίδα αυτής της εξέλιξης είναι το περίφημο Ταμείο Ανάκαμψης (Recovery Fund, ή Next Generation EU), το οποίο, παρά τον προσωρινό χαρακτήρα του, αποτελεί ένα πρωτοφανές βήμα προς την ενοποίηση της δημοσιονομικής πολιτικής. Η αντίσταση της ομάδας των τεσσάρων χωρών που αυτοαποκαλούνται «λιτοδίαιτες» («the frugal four»), δηλαδή, της Ολλανδίας, της Αυστρίας, της Σουηδίας και της Δανίας, δεν εμπόδισε τελικά το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της 17ης–21ης Ιουλίου 2020 να εγκρίνει, μαζί με τον πολυετή προϋπολογισμό 2021–2027, κι ένα τεράστιο πακέτο στήριξης της ανάκαμψης και του εκσυγχρονισμού των εθνικών οικονομιών, συνολικού ύψους 750 δισεκατομμυρίων ευρώ. Τα κεφάλαια αυτά θα συγκεντρωθούν μέσω της εκδόσεως ομολόγων από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Θα αποτελούν, συνεπώς, αμοιβαίοποιημένο δημόσιο χρέος όλων των κρατών-μελών. Θα χρησιμοποιηθούν δε κατά την τριετία 2021-2023 για την παροχή δανείων με ευνοϊκούς όρους, αλλά και επιχορηγήσεων στα κράτη-μέλη. Η κατανομή των κονδυλίων δεν θα στηρίζεται στο μέγεθος ή τον πληθυσμό της κάθε χώρας, αλλά σε κριτήρια οικονομικής ανάγκης, συμπεριλαμβανομένου του ποσοστού ανεργίας και του βιοτικού επιπέδου. Η τάξη μεγέθους είναι αξιοσημείωτη: 750 δισεκατομμύρια ευρώ είναι ακριβώς τέσσερις φορές το ΑΕΠ της Ελλάδος του 2019. Ακόμη πιο αξιοσημείωτη, όμως, είναι η έκδοση κοινού χρέους προκειμένου τα χρήματα να διατεθούν ως επιχορηγήσεις στα κράτη-μέλη που αντιμετωπίζουν δυσκολίες. Ασφαλώς, το πρόγραμμα έγινε δεκτό από τις χώρες του Βορρά ως μια εντελώς εξαιρετική αντίδραση στην όχι λιγότερο εξαιρετική περίπτωση της πανδημίας, που δεν θα μπορούσε να επαναληφθεί υπό κανονικές συνθήκες. Έστω και έτσι, όμως, το Ταμείο Ανάκαμψης αποτελεί ένα μείζον πείραμα και μια μαθητεία της Ένωσης στην κατεύθυνση της δημοσιονομικής ενοποίησης.

Για την υιοθέτηση του Ταμείου Ανάκαμψης, η Γερμανία υπήρξε το κράτος-κλειδί, ο κρίσιμος παίκτης, η μετακίνηση του οποίου από τις παραδοσιακές του θέσεις μετατόπισε δραστικά το κέντρο βάρους. Αυτό συνοδεύθηκε από αλλαγή ρητορικής και μια νέα πλαισίωση των ευρωπαϊκών εξελίξεων από πλευράς της γερμανικής κυβέρνησης στο εσωτερικό της χώρας. Εάν αυτό αποτελέσει μόνιμη πολιτική επιλογή των κομμάτων του κυβερνητικού συνασπισμού, θα καταστεί ίσως εφικτό να κατοχυρωθούν οι νέες προσεγγίσεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο, έτσι ώστε οι καινοτομίες της περιόδου της πανδημίας να μην αποτελέσουν μια αναλαμπή που θα σβήσει μόλις η κατάσταση εξομαλυνθεί, αλλά τον προάγγελο μιας μόνιμης και ουσιώδους βελτίωσης του ενωσιακού συστήματος οικονομικής διακυβέρνησης.

Η ΕΥΡΩΠΗ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ

Εάν τα θετικά στοιχεία των εσωτερικών εξελίξεων παρέχουν έδαφος για αισιοδοξία, οι εξωτερικές εξελίξεις είναι ανησυχητικές και κρούουν τον κώδωνα του κινδύνου. Όταν τον Σεπτέμβριο 2019, αναλαμβάνοντας τα ηνία, η νέα πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Ούρσουλα φον ντερ Λάιεν, υποσχόταν να ηγηθεί μιας «γεωπολιτικής Επιτροπής», ήταν απολύτως εύλογο να αναρωτιέται κανείς αν αυτό είχε κάποιο νόημα ή αποτελούσε απλώς ένα κενό περιεχομένου σλόγκαν που είχε κατασκευαστεί για τις ανάγκες μιας τετριμμένης απόπειρας rebranding κατ' απομίμηση της «πολιτικής Επιτροπής» του προκατόχου της Ζαν-Κλωντ Γιουνκέρ. Εντός λίγων μηνών, όμως, η κρίση της πανδημίας, αν και δεν την δημιούργησε η ίδια, πάντως κατέδειξε με τον πλέον σαφή και κατηγορηματικό τρόπο την αναγκαιότητα επανεξέτασης της θέσης της Ευρώπης στο διεθνές σύστημα, δηλαδή, επαναπροσδιορισμού της στάσεως της Ένωσης απέναντι στους άλλους μεγάλους παίκτες του συστήματος με γεωπολιτικά κριτήρια και γνώμονα τις διαφαινόμενες μακροεξελίξεις (macrotrends).

Η ιδιαίτερη δυσκολία της Ένωσης να πάρει «μεγάλες» αποφάσεις και να προβεί σε ριζικές αλλαγές πορείας εκδηλώνεται με έντονο τρόπο στο πεδίο της εξωτερικής πολιτικής, διευρύνοντας σημαντικά την απόσταση ανάμεσα στα τεράστια πολιτικά, οικονομικά, τεχνικά ή στρατιωτικά μέσα (material capabilities) που διαθέτει η Ευρώπη ως σύνολο και την πολύ περιορισμένη πρακτική δυνατότητα αξιοποίησής τους για την εφαρμογή μιας κοινής πολιτικής (resource mobilization). Από την άλλη πλευρά, η Ευρώπη βρίσκεται σήμερα αντιμέτωπη με μια βαθύτατη και ραγδαία μεταβολή του διεθνούς περιβάλλοντος, η οποία την φέρνει αντιμέτωπη με μια σειρά υπαρξιακών διλημμάτων. Τα διλήμματα αυτά δεν αφορούν μόνον την βιωσιμότητα της Ένωσης ως κοινού θεσμικού πλαισίου, αλλά και το ίδιο το μέλλον, την ασφάλεια και την ελευθερία των ευρωπαϊκών λαών.

Οι παγκόσμιες προκλήσεις δεν γεννήθηκαν με την πανδημία. Όμως, αυτή επιταχύνει και επιτείνει τις προϋφιστάμενες εντάσεις, τους προσδίδει ευκρίνεια (salience) και επείγοντα χαρακτήρα. Καθιστά έτσι δυνατή μια ταχεία αναθεώρηση των πολιτικών στάσεων και προτεραιοτήτων, τόσο σε επίπεδο κοινής γνώμης όσο και στο εσωτερικό των πολιτικών και διοικητικών ελίτ.

Πιο συγκεκριμένα, η νέα συγκυρία έχει υποβαθμίσει κατά πολύ την σημασία του Brexit, το οποίο κατά την προηγούμενη τετραετία αποτελούσε ζήτημα εντονότατου ενδιαφέροντος. Η χαοτική αντιμετώπιση του προβλήματος της πανδημίας απαξίωσε το συμβολικό κεφάλαιο και την ήπια ισχύ (soft power) του Ηνωμένου Βασιλείου, ενώ οι διαπραγματεύσεις για τις μελλοντικές οικονομικές σχέσεις των δύο πλευρών πέρασαν γρήγορα σε δεύτερη μοίρα, καθώς κατέστη σε όλους προφανές ότι, ακόμη και σε περίπτωση ναυαγίου, οι αρνητικές οικονομικές συνέπειες για την Ένωση θα ήταν εύκολα διαχειρίσιμες, και πάντως σχεδόν ασήμαντες σε σχέση με το πλήγμα του COVID-19.

Σε αντιδιαστολή, η πανδημία έχει βοηθήσει να έλθουν στο επίκεντρο της δημόσιας συζήτησης τα αδιέξοδα και οι αντιφάσεις της ευρωπαϊκής πολιτικής απέναντι σε τρεις πολύ σημαντικότερους

πόλους του διεθνούς συστήματος: τις ΗΠΑ, την Κίνα, αλλά και τα κράτη της Αφρικής. Μέχρι τώρα, οι σχέσεις της Ένωσης με τους τρεις αυτούς πόλους διαμορφώνονταν εκ των ενόντων – και, τουλάχιστον ως προς την Κίνα, επικαθορίζονταν από τα εμπορικά συμφέροντα των επί μέρους κρατών-μελών. Υπό τις νέες συγκυρίες, η ανάγκη για επί της αρχής και μακροπρόθεσμο στρατηγικό σχεδιασμό, αλλά και για κοινή στάση των κρατών-μελών, καθίσταται πλέον πρόδηλη.

Υπ' αυτή την έννοια, η βαθιά διαταραχή της πανδημίας, προστιθέμενη σε προϋφιστάμενες πιέσεις, προκαλεί την Ευρώπη να εγκαταλείψει την γραφειοκρατική κωλυσιεργία και να πάρει αμέσως κρίσιμες αποφάσεις για το μέλλον της. Την καλεί, προκειμένου να προστατεύσει την ανεξαρτησία και τα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά κεκτημένα της, να αντιστρέψει το προαναφερθέν επίγραμμα του Karg, το οποίο ειρωνεύεται την εγγενή αδράνεια του συστήματος, και να υιοθετήσει, αν όχι ως ιδεώδες, πάντως ως αναγκαία προϋπόθεση επιβίωσης, το ρητό από τον Γατόπαρδο του Τζουζέππε Τομάζι ντι Λαμπεντούζα: «Se vogliamo che tutto rimanga com'è, bisogna che tutto cambi» –αν θέλουμε τα πάντα να μείνουν ως έχουν, πρέπει να τ' αλλάξουμε όλα!

ΗΠΑ: Η ΑΠΟΣΥΡΣΗ ΤΟΥ ΗΓΕΜΟΝΑ;

Η πρώτη παράμετρος αφορά τις σχέσεις της Ευρώπης με τις Ηνωμένες Πολιτείες. Η μεταπολεμική Ευρώπη ανασυγκροτήθηκε, αναπτύχθηκε οικονομικά, εμβάθυνε τους πολιτικούς δεσμούς μεταξύ των κρατών της, κι έγινε εν τέλει Ευρωπαϊκή Ένωση, υπό την προστασία της αμυντικής ομπρέλας των ΗΠΑ και με την δική τους επίβλεψη. Είναι, όμως, προφανές ότι τα πράγματα έχουν αλλάξει. Οι ΗΠΑ δεν ασκούν πλέον τον παραδοσιακό τους ρόλο στην Ευρώπη. Αντιθέτως, το ενδιαφέρον τους για αυτήν έχει περιοριστεί –κι αυτό αντανακλά την μετατόπιση του κέντρου βάρους των παγκοσμίων εξελίξεων προς ανατολάς και, συνακολούθως, έναν μόνιμο, διαρθρωτικό επαναπροσανατολισμό των αμερικανικών στρατηγικών προτεραιοτήτων.

Κατά την διάρκεια της προεδρικής θητείας του Ντόναλντ Τραμπ, είδαμε την αμερικανική ηγεσία να παίρνει αποστάσεις από τους Ευρωπαίους συμμάχους, και την Γερμανία ειδικότερα, και ενίοτε να εκφράζεται απορριπτικά και σχεδόν εχθρικά για την Ευρωπαϊκή Ένωση ως θεσμικό μόρφωμα. Οι μονομερείς κινήσεις της, το σκαίο ύφος, η συστηματική υπονόμηση των πολυμερών δομών συνεργασίας στις οποίες επενδύουν οι Ευρωπαίοι, απηχούσαν ένα πνεύμα απομονωτισμού και αδιάλλακτης προώθησης των στενώς νοουμένων αμερικανικών συμφερόντων, που δεν συνάδει με την συνθετική και «θεσμική» προσέγγιση που οφείλει να επιδεικνύει μια ηγεμονική δύναμη, αν θέλει να προστατεύσει την εικόνα της ως φίλου και προστάτη των συμμάχων της –την εικόνα, ακριβώς, που διαφοροποιεί τον ηγεμόνα από έναν ωμό κυρίαρχο.

Στο πεδίο των οικονομικών σχέσεων, η απερχόμενη αμερικανική κυβέρνηση συμπεριφέρθηκε απέναντι στην Ευρώπη ως επιθετικός ανταγωνιστής, που αδιαφορεί για τα συμφέροντα των συνομιλητών του. Ακόμη χειρότερα, στο πολιτικό πεδίο υιοθέτησε ένα μοντέλο συμμαχιών *à la carte*, που περιορίζονται αυστηρά στα ζητήματα όπου οι στοχεύσεις των συμμάχων συμβαίνει να συμπίπτουν με τα άμεσα συμφέροντα και τις στοχεύσεις των ΗΠΑ. Η στάση αυτή,

χαρακτηριστικότερο παράδειγμα της οποίας ήταν η ξαφνική εγκατάλειψη των Κούρδων συμμάχων των ΗΠΑ στον πόλεμο κατά του ISIS στο έλεος της Τουρκίας, έθεσε εν αμφιβόλω την δέσμευση της υπερδύναμης να παρέμβει αποφασιστικά προς υπεράσπιση των συμμάχων της, όποτε τυχόν αυτό απαιτηθεί. Κι ενώ όλα τα παραπάνω είχαν ήδη προκαλέσει προβλήματα στις διατλαντικές σχέσεις, η αμερικανική αντίδραση στην πανδημία, και ειδικότερα η προσπάθεια να αποκτηθεί προνομιακή πρόσβαση σε μελλοντικά εμβόλια και να εξαγοραστούν φαρμακευτικές εταιρείες, έτσι ώστε η συγκεκριμένη ευρεσιτεχνία να ανήκει στις ΗΠΑ, και όχι στην Γερμανία, άνοιξε νέα πεδία τριβής.

Στο παρελθόν ήταν ακλόνητη η πεποίθηση ότι η εξωτερική συμπεριφορά των ΗΠΑ χαρακτηρίζεται από συνέχεια και συνέπεια και ότι το αμερικανικό διοικητικό και πολιτικό κατεστημένο δεν επιτρέπει αποκλίσεις από την μακροπρόθεσμη στρατηγική της χώρας. Η εμπειρία της προεδρίας Τραμπ, όμως, κατέδειξε ότι αυτό μπορεί να μην ισχύει και, τουλάχιστον σε περιόδους όπως η σημερινή, όπου είναι ισχυρή η αίσθηση της αμερικανικής υπεροχής και απουσιάζει το φάσμα μιας άμεσης και πιεστικής εξωτερικής απειλής, οι εξωτερικές σχέσεις και δεσμεύσεις της υπερδύναμης είναι πιθανόν να καταστούν έρμαιο των εσωτερικών πολιτικών συγκυριών. Θα μπορούσε κανείς να σκεφθεί ότι έχουμε εδώ να κάνουμε με μια παροδική ανωμαλία, οφειλόμενη στην ακραία προσωπικότητα του Τραμπ. Το ερώτημα, όμως, παραμένει: γιατί η μισή κοινή γνώμη των ΗΠΑ επικρότησε μετά μανίας τις επιλογές του τελευταίου, το δε πολιτικό και διοικητικό σύστημα αδράνησε;

Συνέπεια των παραπάνω είναι να γεννηθούν αμφιβολίες ως προς την μακροπρόθεσμη διάθεση των ΗΠΑ να εξακολουθήσουν να λειτουργούν ως εγγυητές της ασφάλειας των ευρωπαϊκών χωρών. Οι αμφιβολίες καθίστανται ακόμη περισσότερο δικαιολογημένες, στον βαθμό που οι απειλές και οι συγκρούσεις στις οποίες ενδέχεται να εμπλακούν ευρωπαϊκά κράτη είναι περιφερειακής εμβελείας, όπως, για παράδειγμα, αυτές που προκαλεί η Τουρκία στην προσπάθειά της να αναδειχθεί σε επικυρίαρχο της Ανατολικής Μεσογείου, κατά ευθεία παράβαση του διεθνούς δίκαιου, αλλά και των στοιχειωδών συμφερόντων ασφαλείας μιας σειράς συμμαχικών κρατών. Κι αυτό διότι ως προς τέτοιες συγκρούσεις οι ΗΠΑ έχουν την πολυτέλεια να επιλέγουν το αν και κατά πόσον θα παρέμβουν. (Ασφαλώς, τα πράγματα έχουν αλλιώς ως προς τις στρατηγικές εξελίξεις σε παγκόσμιο επίπεδο –εκεί όμως οι διαφαινόμενες αντιπαραθέσεις δεν προβλέπεται να πάρουν στρατιωτική, αλλά οικονομική, πολιτική και, κυρίως, τεχνολογική μορφή.) Έχει έτσι ενισχυθεί σε μεγάλο τμήμα της κοινής γνώμης και των ελίτ η αντίληψη ότι η Ευρώπη δεν μπορεί πλέον να επαφίεται στον ηγεμόνα για την προστασία της και, κατά συνέπεια, πρέπει να αποκτήσει δυνατότητες αυτοπροστασίας –δηλαδή, την στρατηγική αυτονομία, την οποία κηρύσσει με επιμονή ο Γάλλος πρόεδρος, Εμμανουέλ Μακρόν.

Την παραμονή των αμερικανικών προεδρικών εκλογών, η υπουργός Αμύνης της Γερμανίας και προσωρινή επικεφαλής της Χριστιανοδημοκρατικής Ένωσης Άννεγκερετ Κραμπ-Κάρενμπάουερ, προχώρησε σε μια εντόνως «φιλοαμερικανική» παρέμβαση, τονίζοντας ότι, «ασχέτως του ποιος θα βρίσκεται στον Λευκό Οίκο, ... η Ευρώπη παραμένει εξαρτημένη από την στρατιωτική προστασία των ΗΠΑ, πυρηνική και συμβατική... Πρέπει να μπει ένα τέλος στις αυταπάτες περί

ευρωπαϊκής στρατηγικής αυτονομίας: οι Ευρωπαίοι δεν θα είναι ικανοί να υποκαταστήσουν τον κρίσιμο ρόλο της Αμερικής ως παρόχου υπηρεσιών ασφαλείας» [1]. Η πολιτική αστοχία ήταν προφανής: η Γερμανίδα πολιτικός δημοσίευσε το άρθρο της ούσα προφανώς βέβαιη για την άνετη επικράτηση του Τζο Μπάιντεν, την οποία προεξοφλούσαν όλες οι δημοσκοπήσεις –μια επικράτηση που ένα εικοσιτετράωρο αργότερα θα έμοιαζε πολύ αμφίβολη. Θα έγραφε άραγε τα ίδια, αν αμφέβαλλε για το αποτέλεσμα των εκλογών;

Το ουσιώδες, όμως, είναι ότι η αντιδιαστολή της στρατηγικής αυτονομίας με την αμερικανική προστασία παραγνωρίζει το ουσιαστικό πρόβλημα. Αυτό δεν είναι άλλο από το ότι, είτε στο πλευρό των ΗΠΑ είτε μόνη της, η Ευρώπη είναι αναγκασμένη να αναπτύξει και να εξορθολογίσει τις αμυντικές της δυνατότητες. Στον βαθμό που εντός των ΗΠΑ υφίσταται διακομματική συμφωνία στα θέματα εξωτερικής πολιτικής, ένα είναι βέβαιο: ακόμη και με τον Τζο Μπάιντεν στην προεδρία, η επιστροφή στο παλαιό, καλό παρελθόν απλώς δεν είναι στο τραπέζι. Οι Δημοκρατικοί δεν επιθυμούν λιγότερο από τον Τραμπ να μειωθεί το κόστος της αμερικανικής συμμετοχής στο NATO μέσω μιας πολύ σημαντικής αυξήσεως των αμυντικών δαπανών των ευρωπαϊκών χωρών. Με άλλα λόγια, οι ίδιοι οι Αμερικανοί –χωρίς εξαίρεση– απαιτούν να πάψει ο ρόλος της Αμερικής ως αποκλειστικού παρόχου υπηρεσιών ασφαλείας και να αποκτήσουν οι Ευρωπαίοι ίδια αμυντικά μέσα. Η αμερικανική πίεση στην κατεύθυνση αυτή, πάντοτε στο πλαίσιο του NATO, θα συνεχιστεί. Αυτό δεν είναι κατ' ανάγκην κακό, αφού οδηγεί στην ενίσχυση των αυτόνομων στρατιωτικών δυνατοτήτων και την πολιτική ωρίμανση της Ευρώπης. Ο στόχος της στρατηγικής αυτονομίας, συνεπώς, είναι απολύτως συμβατός με την διατήρηση των στενών συμμαχικών σχέσεων. Αντιθέτως, η πραγματική αυταπάτη είναι να περιμένει η Ευρώπη ότι, λόγω της αλλαγής πολιτικής ηγεσίας, οι ΗΠΑ θα εξακολουθήσουν να της παρέχουν αγόγγυστα προστασία, χωρίς να ζητούν βαριά ανταλλάγματα.

Σε κάθε περίπτωση, το αμερικανικό ενδιαφέρον για την Ευρώπη είναι αναπόφευκτο να μειώνεται, καθώς η προσοχή θα στρέφεται όλο και περισσότερο στην Κίνα και την Άπω Ανατολή. Αυτό μεταφέρει στους Ευρωπαίους την κύρια ευθύνη για την αντιμετώπιση των γεωπολιτικών πιέσεων και προβλημάτων στην ευρύτερη περιοχή τους (Βόρεια Αφρική, Ανατολική Μεσόγειο, Ρωσία και Ανατολική Ευρώπη) – προβλημάτων, που πολύ θα ήθελαν, αλλά δεν μπορούν, να εξακολουθούν να μετακυλίσουν στους Αμερικανούς. Την ίδια στιγμή, αν θέλει να διατηρεί στενούς στρατηγικούς δεσμούς με τις ΗΠΑ, η Ευρώπη θα πρέπει να συνταχθεί μαζί τους σε ένα ενιαίο μέτωπο απέναντι στην Κίνα.

Συνεπώς, ακόμη κι αν το ρήγμα αποφεύχθηκε με την εκλογή Μπάιντεν, η απόσταση που χωρίζει τις δύο πλευρές του Ατλαντικού έχει αυξηθεί. Η αποκατάσταση εγκάρδιων σχέσεων επείγει, αλλά δεν αρκεί. Τα ευρωπαϊκά κράτη οφείλουν να ξανασκεφτούν την στρατηγική θέση τους και να κινηθούν, όχι πλέον ως πελάτες μιας υπερδύναμης, αλλά ως μια συμμαχία εθνών που θα πρέπει να προωθήσει την ολοκλήρωσή της και στο πεδίο της εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας, αναπτύσσοντας από κοινού ανεξάρτητα και επαρκή αμυντικά και πολιτικά μέσα. Από την άποψη αυτή, η διαρκής δομημένη συνεργασία στον τομέα της άμυνας (PESCO) θα έπρεπε να αποτελέσει την βάση για τη μεσοπρόθεσμη δημιουργία μιας κοινής αμυντικής πολιτικής, με

όλη την σημασία του όρου σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Είναι πολύ αμφίβολο κατά πόσον κάτι τέτοιο είναι εφικτό υπό τις παρούσες συνθήκες, και για όσο διάστημα η Γερμανία και άλλες χώρες καθεύδουν. Επιπλέον, η ανάγκη για αυξημένες αμυντικές δαπάνες, είτε στο πλαίσιο του NATO είτε ως συμβολή σε έναν ανεξάρτητο ευρωπαϊκό αμυντικό σχεδιασμό που θα εμβαθύνει και διαπλάτυνει την PESCO, συμπίπτει με το οικονομικό πλήγμα της πανδημίας που περιορίζει δραστικά τους διαθέσιμους χρηματοδοτικούς πόρους. Όμως, η ανάγκη της Ευρώπης για απόκτηση δικών της μέσων σκληρής ισχύος παραμένει αδήριτη.

Η ΚΙΝΑ ΩΣ ΣΥΣΤΗΜΙΚΟΣ ΑΝΤΙΠΑΛΟΣ

Δεύτερη μεγάλη παράμετρος είναι οι σχέσεις με την Κίνα. Ο τρόπος με τον οποίο χειρίστηκε η κινεζική κυβέρνηση το ζήτημα της [ασθένειας] COVID-19 κατέστησε παγκοίως σαφές ότι για την Ευρώπη ο κύριος μακροπρόθεσμος κίνδυνος δεν προέρχεται από την Ρωσία, όσο κι αν η τελευταία βρίσκεται γεωγραφικώς εγγύτερα και απασχολεί συνεχώς τα media με ανορθόδοξες κινήσεις που τονίζουν εμπράκτως τον αναθεωρητισμό της απέναντι στην διεθνή τάξη πραγμάτων όπως αυτή διαμορφώθηκε μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ. Κατ' ουσίαν, η Ρωσία είναι ο «θόρυβος» στο διεθνές σύστημα –ένας παράγων που αποσυντονίζει την ομαλή λειτουργία του, αλλά δεν μπορεί να το ανατρέψει. Ο πραγματικός κίνδυνος προέρχεται από μια ανερχόμενη δύναμη, ικανή και πρόθυμη να επιβάλλει τους όρους της.

Οι ταχύτατοι ρυθμοί ανάπτυξης που σημειώνει η Κίνα, η ραγδαίως αυξανόμενη συμμετοχή της στην διεθνή οικονομία, η τεράστια έμφαση που δίνει στην ανάπτυξη τεχνολογικών δυνατοτήτων αιχμής όπως η τεχνητή νοημοσύνη, η σταδιακή ανάπτυξη αξιόλογων στρατιωτικών δυνατοτήτων –όλα αυτά συνδυάζονται με την επιστροφή σε πολιτικό επίπεδο στην παντοδυναμία του Κομμουνιστικού Κόμματος, τον καλπάζοντα αυταρχισμό, και την καλλιέργεια ενός όλο και πιο επιθετικού εθνικισμού. Είμαστε σήμερα μάρτυρες, όχι απλώς της οικονομικής άνθισης μιας σημαντικής περιφερειακής δύναμης, αλλά μιας θεμελιώδους μεταβολής της παγκόσμιας ισορροπίας δυνάμεων (power transition), που ενέχει τεράστιους κινδύνους.

Κατά το παρελθόν, οι ευρωπαϊκές χώρες, με πρώτη την Γερμανία, έβλεπαν την Κίνα μόνον ως εμπορική ευκαιρία και χώρο οικονομικής επέκτασης. Η Κίνα κατέστη έτσι ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της Ένωσης. Πολλές ευρωπαϊκές εταιρείες έχουν προχωρήσει σε μεγάλες άμεσες ξένες επενδύσεις εκεί. Η Κίνα, όμως, έχει πάψει να είναι απλώς μια αναδυόμενη οικονομία, με την οποία είναι αμοιβαίως επωφελές να συναλλάσσει. Είναι πλέον ένα οικονομικός και τεχνολογικός γίγαντας, ένας επιθετικός επενδυτής στο εσωτερικό της Ένωσης, μια μεγάλη δύναμη που φιλοδοξεί να προβάλλει την ισχύ της σε παγκόσμιο επίπεδο, όμως ακολουθεί μια στρατηγική συγκαλύψεως των δυνατοτήτων και των βλέψεων της. Σε μια αναστροφή της παραδοσιακής ροής των κεφαλαίων, κατά την τελευταία πενταετία παρατηρούμε καταϊγισμό άμεσων κινεζικών επενδύσεων στην Ευρώπη –συχνά, μάλιστα, σε στρατηγικούς τομείς. Την ίδια ώρα, βρίσκεται σε πλήρη εξέλιξη μια προσπάθεια επαναχάραξης της παγκόσμιας οικονομικής γεωγραφίας μέσα από το περίφημο Belt and Road Initiative, μια αλυσίδα νέων δικτύων και υποδομών χρηματοδοτημένων με κινεζικά δάνεια και ειδικώς σχεδιασμένων έτσι

ώστε να επιτύχουν μια ισχυρή διασύνδεση επάλληλων κύκλων χωρών με την Κίνα. Όλα αυτά βαθαίνουν τους δεσμούς, αλλά και τις εξαρτήσεις. Κι αυτό αποκτά ιδιαίτερη σημασία, στον βαθμό που ο όλο και σημαντικότερος εταίρος δεν παίζει με τους κανόνες του παιχνιδιού. Το κινεζικό μοντέλο κρατικοκεντρικού καπιταλισμού εξακολουθεί να προστατεύει τις εγχώριες επιχειρήσεις και να εξαναγκάζει τις εισερχόμενες ξένες να μοιραστούν την τεχνογνωσία τους με τοπικούς εταίρους. Το ίδιο το κράτος εμπλέκεται σε μαζική βιομηχανική, και όχι μόνον, κατασκοπία και συλλογή ιδιωτικών δεδομένων παγκοσμίως. Την ίδια ώρα, είναι πλήθος τα φαινόμενα ασκήσεως υπόγειων αλλά και επίσημων κινεζικών πιέσεων, προκειμένου να επηρεαστούν οι όροι του δημοσίου διαλόγου στις Δυτικές δημοκρατίες και να εμπεδωθεί μια καταναγκαστική «σινοφιλία». Είναι, συνεπώς, προφανές ότι οι σχέσεις με την Κίνα εγείρουν σοβαρότατα ζητήματα ανταγωνιστικής ισότητας και, ακόμη χειρότερα, ασφαλείας κι ανεξαρτησίας.

Έχοντας στρέψει επί μια δεκαετία όλο τους το ενδιαφέρον στην αντιμετώπιση των μεγάλων εσωτερικών οικονομικών και πολιτικών κρίσεων, οι ευρωπαϊκές χώρες απέτυχαν να διαγνώσουν εγκαίρως την κλίμακα και τις συνέπειες της ανάδυσης της Κίνας κι επέτρεψαν στην τελευταία να αποκτήσει ανενόχλητη σημαντικά ερείσματα στην ευρωπαϊκή σκηνή. Μόλις το 2019 η Ένωση φάνηκε να αφυπνίζεται και να συνειδητοποιεί ξαφνικά το πόσο πολύ έχει μεταβληθεί εις βάρος της η ισορροπία. Συμβολικό ορόσημο της στροφής ήταν η δημοσίευση τον Μάρτιο 2019 μιας ανακοίνωσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, που χαρακτήριζε για πρώτη φορά την Κίνα –κατά τα λοιπά «στρατηγικό εταίρο» της Ευρώπης– και ως «συστημικό αντίπαλο» (systemic rival) [2].

Για έναν περίπου χρόνο η μεταστροφή αυτή παρέμενε δειλή και αβέβαιη. Με την έκρηξη της πανδημίας, όμως, περάσαμε σε ένα άλλο στάδιο. Κι αυτό οφείλεται κυρίως στην στάση της ίδιας της κινεζικής πλευράς. Την αρχική συγκάλυψη της φύσεως και του μεγέθους του προβλήματος στην Γουχάν διαδέχθηκε, αντί μιας απολογίας, η αυτάρεσκη και χονδροειδής προσπάθεια να αναδειχθεί, μέσα από την επιτυχία των ριζικών μέτρων καραντίνας που επέβαλαν οι κινεζικές Αρχές, η ανωτερότητα του κινεζικού μοντέλου διακυβέρνησης σε σχέση με αυτό των Δυτικών δημοκρατιών. Η αδέξια κι επιθετική προπαγανδιστική εκστρατεία, και ιδίως οι πιέσεις που ασκήθηκαν από κινεζικής πλευράς προκειμένου να εξασφαλιστεί η αποδοχή της σινοφιλικής ερμηνείας των τεκταινομένων από τις Δυτικές κυβερνήσεις και μέσα επικοινωνίας, έφεραν τα αντίθετα από τα αναμενόμενα αποτελέσματα, διότι προσέβαλαν βασικές αρχές της φιλελεύθερης νοοτροπίας και συμπεριφοράς των αποδεκτών τους. Οι δημόσιες παρεμβάσεις των πρέσβων της Κίνας στην Σουηδία ή την Γαλλία, που απευθύνθηκαν στις χώρες που τους φιλοξενούν σαν λοχίες προς νεοσυλλέκτους, έριξαν λάδι στην φωτιά κι ανέδειξαν την αμετροέπεια και τον αυταρχισμό του κινεζικού συστήματος εξουσίας. Αξίζει να σημειωθεί ότι αυτή η στάση έρχεται σε πλήρη αντίθεση με την πάγια πολιτική της Κίνας, που ανατρέχει στην αρχαία κινεζική στρατηγική σκέψη και τον Σουν Τζου, να αποκρύπτει τις πραγματικές δυνάμεις της και να μην δείχνει τα δόντια της παρά μόνον αφού έχει ήδη βρεθεί σε θέση σχετικής υπεροχής. Εν τέλει, αυτό που κατόρθωσε η κινεζική κυβέρνηση κατά τους πρώτους μήνες του 2020 ήταν να χάσει την καρδιά των Ευρωπαίων και να καλλιεργήσει στα μυαλά τους την ανησυχία και την αίσθηση κινδύνου απέναντι στην αυξανόμενη δύναμη της Κίνας. Την αρνητική εικόνα που δημιούργησε η κακή επικοινωνιακή διαχείριση της κρίσεως της COVID-19 ενέτειναν πραγματικές εξελίξεις, δηλαδή, το

ζήτημα των Ουιγούρων του οποίου η δημοσιότητα σταδιακά διευρύνεται, και βεβαίως η πλήρης κατάλυση της αυτονομίας του Χονγκ Κονγκ.

Ατυχώς για την Κίνα, οι παραπάνω εξελίξεις συνέπεσαν χρονικά με την στιγμή που οι κυβερνήσεις και τα κοινοβούλια των ευρωπαϊκών χωρών καλούνται να πάρουν αποφάσεις σχετικά με την εγκατάσταση των δικτύων 5G και, ειδικότερα, την ενδεχόμενη εμπέδωση της τεχνολογίας της κινεζικής Huawei στην καρδιά των επικοινωνιακών δικτύων των ευρωπαϊκών χωρών. Η συγκυρία αυτή είχε ως συνέπεια να αλλάξει πολύ περισσότερο απ' ό,τι σε άλλη περίπτωση το πλαίσιο αναφοράς. Από τεχνικό ή οικονομικό ζήτημα «χαμηλής» πολιτικής, ο ρόλος της Huawei αναδείχθηκε σε κρίσιμο θέμα τεχνολογικής αυτονομίας και προστασίας των δεδομένων και των επικοινωνιών, το οποίο απαιτεί αποφασιστική αντίδραση, τόσο για λόγους μακροπρόθεσμης οικονομικής εξέλιξης (δηλαδή, διασφάλισης της ευρωπαϊκής παρουσίας στη νέα οικονομία) όσο και στοιχειώδους πολιτικής ασφαλείας και προστασίας των θεσμών (δηλαδή, αποφυγής του αφανούς ελέγχου, μέσω του δουρείου ίππου της Huawei, των τηλεπικοινωνιών και πληροφοριών των ευρωπαϊκών εθνών από το κινεζικό κράτος, εξέλιξη που θα μπορούσε να οδηγήσει την Ευρώπη σε μια κατάσταση εν τοις πράγμασι ομηρείας). Παρ' ό,τι το ζήτημα δεν έχει ακόμη καταλήξει σε οριστική λύση προς τη μια ή την άλλη κατεύθυνση, το γεγονός είναι ότι η πολιτική ευκρίνεια και βαρύτητα του ζητήματος έχει αυξηθεί κατακόρυφα, οι τόνοι έχουν ανέβει, οι δε κοινοβουλευτικές πιέσεις έχουν ήδη αναγκάσει τις κυβερνήσεις της Γερμανίας και του Ηνωμένου Βασιλείου να αναθεωρήσουν την φιλική προς την Huawei στάση τους.

Οι ευρω-σινικές σχέσεις έχουν έλθει έτσι στο προσκήνιο, κι ο χαρακτήρας τους τείνει να μεταβληθεί ριζικά. Από την άλλη πλευρά, είναι αμφίβολο κατά πόσον η Ευρώπη επιθυμεί ή είναι σε θέση να βρεθεί σε ευθεία και γενικευμένη αντιπαράθεση με τον κινεζικό γίγαντα.

Η Κίνα παραμένει αναγκαίος εταίρος και συνομιλητής στο πλαίσιο της διεθνούς συνεργασίας και των διεθνών οργανισμών. Τις όποιες αμφιβολίες για την σημασία της συνεργασίας με την Κίνα σε αυτό το επίπεδο διέλυσε η συστηματική και απροκάλυπτη αμερικανική υπονόμευση των πολυμερών θεσμών καθ' όλη την διάρκεια της προεδρίας Τραμπ, υπέρ των οποίων η Ευρώπη δίνει συνεχή αγώνα, από την Συμφωνία των Παρισίων για την κλιματική αλλαγή και τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (WTO) έως το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο (ICC) και τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (WHO). (Εν τούτοις, ούτε στο σημείο αυτό διευκόλυνε η πανδημία την ενίσχυση των σχέσεων, αφού ανέδειξε την αθέμιτη εμπλοκή της Κίνας στον WHO, γεννώντας περαιτέρω αμφιβολίες για τις καλές προθέσεις της).

Επίσης, η οικονομική αποσύνδεση (decoupling) της ευρωπαϊκής από την κινεζική οικονομία είναι πολύ δυσχερέστερη απ' ό,τι εκείνη της αμερικανικής, και κάθε προσπάθεια στην κατεύθυνση αυτή είναι δεδομένο ότι θα συναντήσει τεράστιες αντιστάσεις. Από την άποψη αυτή, είναι καταλυτικής σημασίας η εξάρτηση της γερμανικής οικονομίας από την εμπορική και επενδυτική έκθεσή της στην Κίνα. Αλλά και πολλές χώρες της Νότιας όσο και της Ανατολικής Ευρώπης δεν φαίνονται μέχρι στιγμής πρόθυμες να διαταράξουν τις σχέσεις τους με την Κίνα, από την οποία ελπίζουν να προσελκύσουν τις επενδύσεις που τους είναι τόσο αναγκαίες. Δεν είναι σύμπτωση

ότι η αριθμητική πλειοψηφία των κρατών-μελών συμμετέχει στο Belt and Road Initiative. Συνεπώς, τα εθνικά οικονομικά συμφέροντα της Γερμανίας και άλλων κρατών-μελών εμποδίζουν να αναπτυχθεί μια κάθετη αντιπαλότητα με την Κίνα και υποχρεώνουν την Ευρώπη, τουλάχιστον επί του παρόντος, σε μια αντιμετώπιση των κινεζικών ατοπημάτων «με το μαλακό» –για παράδειγμα, με δηλώσεις αποδοκιμασίας που δεν υποδηλώνουν πραγματική ρήξη και δεν έχουν συνέχεια.

Η αντιμετώπιση αυτή οφείλεται, τουλάχιστον εν μέρει, σε αδυναμία, την οποία επιτείνει η στρατηγική της Κίνας, που συνίσταται στην άσκηση πολιτικών πιέσεων στα πλέον εξαρτημένα από αυτήν κράτη-μέλη, προκειμένου τα τελευταία να παρεμποδίσουν την Ένωση να υιοθετήσει κοινή αρνητική στάση απέναντί της. Εξορθολογίζεται, όμως, ως εκλεπτυσμένη, διαφοροποιημένη και ισορροπημένη εμπλοκή με έναν βασικό πυλώνα του διεθνούς συστήματος. Όπως κι αν έχουν τα πράγματα, η δυναμική των πραγμάτων είναι αναπόφευκτο να οδηγήσει την Ευρώπη να πάρει θέση σε μια σειρά ζητημάτων που σχετίζονται με την Κίνα –και όποια επιλογή και να γίνει, δεν θα είναι ανέξοδη. Οι όροι του διλήμματος, πάντως, έχουν πλέον καταστεί πολύ σαφέστεροι.

ΑΦΡΙΚΗ: ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΚΙΝΔΥΝΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΥΚΑΙΡΙΑ

Η τρίτη μεγάλη παράμετρος, που λόγω της κρίσεως της πανδημίας έχει καταστεί πιο πιεστική, εξακολουθεί όμως να αντιμετωπίζεται με σχετική αδιαφορία στον δημόσιο διάλογο, είναι η ενίσχυση και πύκνωση των δεσμών μεταξύ Ευρώπης και Αφρικής. Η πορεία που θα ακολουθήσει η Αφρική κατά τις αμέσως επόμενες δεκαετίες θα κρίνει σε μεγάλο βαθμό τη μοίρα της Ευρώπης. Η διαφαινόμενη ανάδειξη της Αφρικής σε κύριο γεωγραφικό θέατρο του πολιτικο-οικονομικού ανταγωνισμού των μεγάλων δυνάμεων θέτει επί τάπητος το πρόβλημα της ενδεχόμενης μετατροπής των αφρικανικών κρατών σε δορυφόρους της Κίνας. Όμως, για την Ευρώπη, πιο άμεσης και ζωτικής σημασίας ερώτημα είναι το πώς θα αντιμετωπίσει την επικείμενη εξαγωγή από την Αφρική προς τις ακτές της πρωτόγνωρων μεταναστευτικών ροών, που δεν είναι κατά κανέναν τρόπο ικανή να διαχειριστεί. Εάν δεν προχωρήσει αποφασιστικά και ταχύτατα η οικονομική και πολιτική οργάνωση κι ανάπτυξη του αφρικανικού χώρου, η Ευρώπη θα εξαναγκαστεί αναμφίβολα σε μια εξαιρετικά δύσκολη συμβίωση με τις χώρες προέλευσης μιας πρωτοφανούς πλημμυρίδας μεταναστών.

Αυτό δεν είναι κάτι που μπορούμε να εξακολουθούμε να παίρνουμε αψήφιστα ή να απορρίπτουμε ως ξενοφοβική εικολογία! Η Αφρική είναι η μοναδική ήπειρος της οποίας ο πληθυσμός εξακολουθεί να αυξάνεται με ταχύτητα. Το 1998 είχε 500 εκατομμύρια κατοίκους· το 2019 είχε φθάσει ήδη τα 1,3 δισεκατομμύρια· και ως το τέλος του 21^{ου} αιώνα προβλέπεται να αγγίξει τα 4 δισεκατομμύρια. Αντιθέτως, ο συνολικός πληθυσμός της ευρωπαϊκής ηπείρου (της Ρωσίας και της Τουρκίας συμπεριλαμβανομένων) ανέρχεται σήμερα σε περίπου 750 εκατομμύρια, των δε κρατών-μελών της Ένωσης σε μόλις 459 εκατομμύρια· χαρακτηρίζεται δε από ιδιαίτερως χαμηλή γεννητικότητα και αρνητικό ηλικιακό προφίλ. Στις επόμενες δεκαετίες, συνεπώς, οι μεταναστευτικές πιέσεις από την Αφρική προς την Ευρώπη θα είναι συγκλονιστικές.

Για να μετριαστεί το πρόβλημα και, ει δυνατόν, να καταστεί διαχειρίσιμο, η Ευρώπη είναι απαραίτητο να αποδυθεί εδώ και τώρα σε κάθε προσπάθεια που μπορεί να συμβάλει στην σταθεροποίηση και ανάπτυξη της αφρικανικής ηπείρου. Δεν πρόκειται μόνον για ζήτημα ανθρωπιστικής αρωγής, αλλά και για καλώς νοούμενο ίδιο συμφέρον. Προκειμένου, με άλλα λόγια, να επιτευχθεί η δημογραφική, κοινωνική και πολιτική σταθεροποίηση της ίδιας της Ευρώπης, αλλά και να επιδιωχθεί η ανθρώπινη ανάπτυξη εκτός αυτής σε κατεύθυνση περισσότερο επιθυμητή και συμβατή με τις ευρωπαϊκές αξίες, είναι απαραίτητο να ορθοποδήσει η Αφρική. Η αναβάθμιση των πολιτικών σχέσεων με τις αφρικανικές χώρες είναι ένα απαραίτητο, αλλά διόλου επαρκές, βήμα. Η Αφρική πρέπει να ειρηνεύσει, να αναπτυχθεί κοινωνικά και οικονομικά, να αποκτήσει πολιτική δομή και, εν τέλει, να αναδειχθεί σε βασικό στρατηγικό εταίρο της Ένωσης. Για τον σκοπό αυτό είναι απαραίτητο ένα πολύ ευρύτερο πρόγραμμα διεθνούς βοήθειας με στόχο την οικονομική ανασυγκρότηση και ανθρώπινη ανάπτυξη των αφρικανικών κοινωνιών. Οι αναγκαίες παρεμβάσεις συμπεριλαμβάνουν την ανάπτυξη υποδομών, την βελτίωση των συστημάτων υγείας, την ένταξη του νεαρού πληθυσμού σε αναβαθμισμένα συστήματα εκπαίδευσης και εργασιακής μαθητείας, την βελτίωση της κοινωνικής κατάστασης των γυναικών και την ένταξή τους στην αγορά εργασίας, τον οικογενειακό προγραμματισμό και, μέσα από τον συνδυασμό των προαναφερθέντων με κατάλληλα επενδυτικά εργαλεία, μια δραστική επιτάχυνση του οικονομικού μετασχηματισμού της ηπείρου. Πρέπει, εν ολίγοις, να αναδειχθεί σε ύψιστη στρατηγική προτεραιότητα η ενεργός συμβολή της Ευρώπης στην σταθεροποίηση, την ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό της Αφρικής – πράγμα που έως τώρα δεν συμβαίνει.

Από την σκοπιά αυτή, η πανδημία, που πλήττει οικονομικώς τις φτωχότερες χώρες του πλανήτη πολύ χειρότερα απ' όσο τις πλούσιες και απειλεί να αναστρέψει δύο δεκαετίες σημαντικής προόδου ως προς τα εισοδήματα και τις βιοτικές προοπτικές του ενδεέστερου μισού του πλανήτη, οξύνει εξαιρετικά το πρόβλημα. Σε πολιτικό επίπεδο, όμως, μεταβάλλει τις προτεραιότητες και δημιουργεί συνθήκες συνεργασίας και αλληλεγγύης, δημιουργώντας ένα παράθυρο ευκαιρίας που δεν πρέπει να μείνει αναξιοποίητο. Ήδη από την αρχή της πανδημίας έγιναν κάποια πρώτα βήματα, ιδίως σε σχέση με την εμπάθυνση των πολιτικών επαφών και την ελάφρυνση του χρέους των αφρικανικών χωρών. Παρ' ότι διστακτικά, τα βήματα αυτά είναι πολύ σημαντικά σε σχέση με ό,τι συνέβαινε στο παρελθόν. Μένει να αποδειχθεί, εάν θα βρουν συνέχεια!

«ΗΠΙΕΣ» ΛΥΣΕΙΣ ΣΕ ΣΚΛΗΡΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ;

Για να συνδέσουμε, όμως, τις εσωτερικές εξελίξεις, από τις οποίες ξεκινήσαμε, με τις γεωπολιτικές προκλήσεις και, ειδικότερα, τα όσα έχουν ήδη αναφερθεί σε σχέση με την ανάγκη αναπτύξεως των αμυντικών δυνατοτήτων της Ένωσης, αποτελεί σαφώς αρνητική ένδειξη το γεγονός ότι στον πολυετή προϋπολογισμό 2021–2027, όπως τελικώς διαμορφώθηκε υπό το βάρος της πανδημίας, τα κονδύλια για αμυντική συνεργασία είναι πολύ μειωμένα σε σύγκριση με το τελευταίο προ πανδημίας σχέδιο. Η ύψιστη προτεραιότητα που δόθηκε στην στήριξη και ανασυγκρότηση της οικονομίας και το Ταμείο Ανάκαμψης είχε ως τίμημα, μεταξύ άλλων, την δραστική περικοπή των κονδυλίων αυτών, που προβλεπόταν να χρηματοδοτήσουν κοινές

δράσεις έρευνας και ανάπτυξης στο πεδίο των στρατιωτικών τεχνολογιών και την κινητικότητα των βαρέων όπλων. Με άλλα λόγια, παρά τις όποιες ενθαρρυντικές ενδείξεις των αμέσως προηγούμενων ετών, μόλις ετέθη ζήτημα καλύψεως άλλων αναγκών, η Ένωση επέλεξε να θέσει σε δεύτερη μοίρα την αμυντική της ανάπτυξη.

Η πραγματικότητα, συνεπώς, είναι ότι κατά την κρίση της πανδημίας επετεύχθησαν πολλά, όμως έμεινε και πάλι πίσω η αμυντική συνεργασία. Αυτό δεν είναι τυχαίο. Εδώ και πολλές δεκαετίες, τα ευρωπαϊκά έθνη, με την εξαίρεση της Γαλλίας και του Ηνωμένου Βασιλείου, είναι εθισμένα να βλέπουν τον κόσμο με οικονομικά κι εμπορικά κριτήρια και να ασχολούνται σχεδόν αποκλειστικώς με την επιδίωξη στενών εθνικών συμφερόντων, τοπικού εν τέλει ενδιαφέροντος. Τα απασχολεί σχεδόν αποκλειστικά η χαμηλή πολιτική –κι αυτό οφείλεται στο ότι, κατ' ουσίαν, έχουν εξωπορίσει την άμυνά τους στο NATO, δηλαδή, στις ΗΠΑ. Αναγνωρίζοντας ενδομύχως ότι η πολιτική τους ανεξαρτησία δεν εξαρτάται από τα ίδια, τείνουν να απωθούν από τον δημόσιο διάλογο κι από την ίδια τους την σκέψη τα μεγάλα στρατηγικά διλήμματα.

Οι νέες μεγάλες γεωπολιτικές προκλήσεις, που σκιαγραφήθηκαν παραπάνω, αναγκάζουν πλέον τους Ευρωπαίους να αντιμετωπίσουν το μέλλον τους με γνησίως πολιτικό τρόπο, δηλαδή, να αντιληφθούν ότι οι σκληρές, υπαρξιακές προκλήσεις δεν μπορούν πάντοτε να αντιμετωπιστούν επιτυχώς με «ήπιες» λύσεις, επιδείξεις πολιτικής ορθότητας και νομικισμούς. Είναι όρος επιβίωσης για την Ευρώπη και τα επί μέρους έθνη-κράτη της να προχωρήσουν σε μια ολοκλήρωση άλλου τύπου: από μια απλώς οικονομική ένωση και κοινότητα ιδιωτικών δικαιωμάτων να περάσουν σε μια ένωση γνησίως πολιτική, δηλαδή, ικανή να ασκεί την κυριαρχία της και να την προβάλλει προς τα έξω. Η «γεωπολιτική» ανατοποθέτηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν μπορεί να επιτευχθεί απλώς και μόνον ως αποτέλεσμα του ρητορικού αυτοχαρακτηρισμού της Επιτροπής. Απαιτεί την ενίσχυση σε πρακτικό επίπεδο της συλλογικής ικανότητας λήψεως «σκληρών» αποφάσεων (μη αποκλεισμένων και των στρατιωτικών). Τα σύννεφα που μαζεύονται στον ορίζοντα ίσως κινητοποιήσουν την Ευρώπη προς αυτή την κατεύθυνση!

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ:

* Το δοκίμιο αυτό έχει δημοσιευθεί στο τεύχος αριθ. 67 (Δεκέμβριος 2020 - Ιανουάριος 2021) του Foreign Affairs The Hellenic Edition.

[1] Annegret Kramp-Karrenbauer, «Europe Still Needs America», Politico.eu, 2 Νοεμβρίου 2020.

[2] Commission and High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy joint communication, 'EU-China – A Strategic Outlook' (JOIN(2019) 5 final, 12 Μαρτίου 2019), σελ. 1.

Απαντήστε τις πιο κάτω ερωτήσεις:

1. Αποδώσατε το περιεχόμενο του κειμένου (μέχρι 200 λέξεις). **(10 μονάδες)**
2. Ποια η θέση του συγγραφέα όσον αφορά την εμβάθυνση και ολοκλήρωση της Ε.Ε. στους τομείς της εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας; Ποια η άποψή σας σε σχέση με τη συζήτηση για την περαιτέρω αυτονόμηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την ανάγκη για εμβάθυνση και ολοκλήρωση κυρίως στους τομείς της εξωτερικής πολιτικής και άμυνας; Αναφερθείτε στις πρόσφατες διεθνείς εξελίξεις. **(10 μονάδες)**
3. Αξιολογήστε τις απόψεις του συγγραφέα περί της υγειονομικής κρίσης ως ορόσημο για την γενικότερη εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, περιλαμβανομένου και του τρόπου διαχείρισης των εξωτερικών της σχέσεων. **(7 μονάδες)**
4. Σύμφωνα με τον συγγραφέα, *«η πορεία που θα ακολουθήσει η Αφρική κατά τις αμέσως επόμενες δεκαετίες θα κρίνει σε μεγάλο βαθμό τη μοίρα της Ευρώπης»*. Συμφωνείτε με αυτή την εκτίμηση; Ποια θεωρείτε ότι πρέπει να είναι η στάση της Ευρωπαϊκής Ένωσης για αντιμετώπιση των προκλήσεων που αντιμετωπίζει η αφρικανική ήπειρος; **(5 μονάδες)**
5. Συμφωνείτε με τη θέση του συγγραφέα περί «συστημικών» αντιπάλων της Ε.Ε.; Ποια η άποψή σας; **(5 μονάδες)**
6. Ποια η διαφορά στον τρόπο με τον οποίο η Ευρωπαϊκή Ένωση αντιμετώπισε τη δημοσιονομική κρίση της Ευρωζώνης σε σύγκριση με την πανδημία του κορωνοϊού, σύμφωνα με το άρθρο; **(3 μονάδες)**

Ονήσιλος

(Παντελής Μηχανικός, Από την ποιητική συλλογή, Κατάθεση)

Δίπλα μου ήτανε ο Ονήσιλος
βγαλμένος απ' την ιστορία και τον θρύλο
ολοζώντανος.

Αρχιλεβέντης βασιλιάς αυτός
κρατούσε στο χέρι ό,τι του 'χε απομείνει:
ένα καύκαλο
–το δικό του κρανίο–
γεμάτο μέλισσες.

Δέκα χρόνια έστελλε τις μέλισσές του ο Ονήσιλος
να μας κεντρίσουν
να μας ξυπνήσουν
να μας φέρουν ένα μήνυμα.

Δέκα χιλιάδες μέλισσες έστειλε ο Ονήσιλος
κι όλες ψοφήσανε απάνω στο παχύ μας δέρμα
χωρίς τίποτα να νιώσουμε.

Κι όταν το ποδοβολητό των βαρβάρων
έφτασε στη Σαλαμίνα
φρύαξε ο Ονήσιλος.

Άλλο δεν άντεξε.
Άρπαξε το καύκαλό του
και το θρυμμάτισε απάνω στο κεφάλι μου.

Κι έγειρα νεκρός.
Άδοξος, άθλιος,
καταραμένος απ' τον Ονήσιλο.

Απαντήστε τις πιο κάτω ερωτήσεις:

1. Στο ποίημα, ο Ονήσιλος και οι μέλισσες λειτουργούν συμβολικά. Ερμηνεύσετε τα δύο αυτά σύμβολα και σχολιάστε τους στίχους «...κι όλες ψοφήσανε απάνω στο παχύ μας δέρμα, χωρίς τίποτα να νιώσουμε.» Ποια άλλα σύμβολα εντοπίζετε στο κείμενο; **(8 μονάδες)**
2. Σε ποια ιστορική περίοδο γράφτηκε το ποίημα και ποια τα ιστορικά γεγονότα στα οποία παραπέμπουν οι συμβολισμοί του ποιήματος; **(5 μονάδες)**
3. Φρύαξε, καύκαλο.
Εξηγήστε τη σημασία των δύο αυτών λέξεων. **(2 μονάδες)**